

Özgün Makale

Kültür Mirası Eğitimde STK'ların Rolü Üzerine Bir Örnek: “Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi” Kapsamında İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Eğitim Programı*

An Example on the Role of NGOs in Cultural Heritage Education: Education Program for Primary Education Students within the Scope of “Üsküdar Cultural Heritage Participatory Protection Project”

İlknur TÜRKÖĞLU¹
Esra SAYIN²

Öz

Kültür mirasının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ancak toplumun bilinçlendirilmesi ile sağlanabilir. Özellikle çocuklar ile gençlerde kentlilik bilincinin geliştirilmesi, sahiplenme duygusu ve koruma bilincinin sağlanması ise eğitimler aracılığıyla mümkündür. Bu yaklaşımla, kültür mirasının korunması konusunda verilecek eğitimlere küçük yaşlarda başlanması ve sadece okul içi eğitimlerin değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının da destekleyeceği okul dışı eğitimlerin de organize edilmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında kültür mirası kavramı, eğitim çerçevesindeki faaliyetler ve okul dışı eğitim alanında sivil toplum örgütlerinin üstlendiği roller incelenmiştir.

Bu bağlamda, Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesinin 2010-2011 yılları arasında yürüttüğü “Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi” kapsamında uygulanan ilköğretim öğrencilerine yönelik eğitim modeli örnek çalışma olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşu, kültür mirası, Eğitim, ilköğretim, üsküdar.

* Makale başvuru tarihi: 12.03.2021. Makale kabul tarihi: 03.05.2021.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, e-mail: iturkoglu@gelisim.edu.tr. ORCID: 0000-0003-3731-9130.

² Arş. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, e-mail: esayin@gelisim.edu.tr. ORCID: 0000-0002-8982-0042.

Abstract

Preserving the cultural heritage and transferring it to future generations is only possible by raising the awareness of the society. Especially in children and young people, it is possible to develop the awareness of urbanity, to provide a sense of ownership and protection awareness through education. With this approach, it is necessary to start the education on the protection of cultural heritage at an early age and to organize not only in-school but also out-of-school education that will be supported by non-governmental organizations. Within the scope of the study, the concept of cultural heritage, activities within the framework of education and the roles of non-governmental organizations in the field of out-of-school education were examined.

In this context, the education model for primary school students implemented within the scope of the "Participatory Conservation Project of Üsküdar Cultural Heritage" carried out by the Istanbul Branch of the Archaeologists Association between 2010-2011 has been evaluated as an exemplary study.

Keywords: Non-governmental organization, cultural heritage, education, primary education, üsküdar.

Giriş: Kültür Mirası Kavramı

Tarihsel sürece baktığımızda kültür mirası kavramının zaman içinde değişen ve gelişen bir kavram olduğu görülmektedir. Ülkeler arasında yaklaşım farkları olmakla beraber 20. yüzyıla kadar kültür mirası daha çok gösterişli eski eserler olarak ele alınırken, günümüze doğru, geçmiş dönemlerde insanın ürettiği ve insana ait olan her şey ortak kültür mirası olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Kültür mirası kapsamı içine zamanla, kültürel peyzajlar, endüstri mirası ve sözlü gelenekleri, toplumsal ritüelleri ve oyunları da kapsayan somut olmayan kültür mirası da dahil edilmiştir.

II. Dünya Savaşı'na kadar kültür mirasının eski eserlerin korunması konusunda her ülke kendi çözümünü ararken, savaşın neden olduğu büyük yıkım ülkeleri uluslararası kararlar alma yönlendirmiştir. Birleşmiş Milletler, UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar sosyal, kültürel ve siyasi alanda işbirliği sağlamaya çalışmış ve zaman içinde kültür mirasının sadece buldukları ülkelerin değil, tüm insanlığın ortak mirası olduğu görüşü benimsenmeye başlanmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün 1972 yılında düzenlediği Genel Konferans sonuç bildirgesinin 1. maddesinde kültür mirası aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

"Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

*Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnâ evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar."*³

UNESCO'nun ilan ettiği kültür mirası tanımı zamanla değişmiş ve kapsamı genişlemiştir. UNESCO liderliğinde 29 Eylül-17 Ekim 2003 tarihleri arasında Paris'te toplanan 32. Genel Konferansı'nda "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" kabul edilmiştir. 2003 yılından itibaren üye ülkeler somut olmayan (intangible) kültür miraslarını UNESCO'ya bildirmeye başlamış ve 2019 yılı itibari ile 127 ülkeden 549 tanesi listeye alınmıştır⁴. Türkiye 19 Ocak

³ Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme: I- Kültürel ve Doğal Mirasın Tanımları (Madde 1): <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?85AE7D17D2FDA6203E4245944E27BFB> (ET: 09.03.2021)

⁴ <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> (ET: 09.03.2021)

2006 tarihli ve 5448 sayılı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin uygun bulunduğuna dair kanunla bu sürece dâhil olarak 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur⁵.

Kültür mirası ve kültür varlıklarının tarihsel süreç boyunca farklı metinlerde ve kanunlarda çok çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. 2018 Avrupa Miras Yılı kapsamında, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan bildiriye en açık şekliyle dört farklı kategoride detayları ile değerlendirilmiş ve her kategori örneklendirilmiştir:

“Somut; Örneğin yapılar, anıtlar, objeler, giysiler, sanat eserleri, kitaplar, makineler, tarihi kentler, arkeolojik sit alanları.

Somut olmayan; İnsan değeri olan uygulamalar, sunumlar, bilgi, yetenekler ve ilgili araçlar, objeler ve kültür alanları. Bunun içine diller, sözel gelenekler, performans sanatları, sosyal pratikler ve geleneksel el sanatları da dâhildir.

Doğal; Peysajlar, flora ve fauna.

Dijital; Dijital biçimde ortaya konmuş kaynaklar (dijital sanat veya animasyonlar) veya korumak için dijitalize edilmiş kaynaklar (metinler, imajlar, kayıtlar)”⁶.

Kültür Mirasının Korunmasında Eğitim Boyutu

Kültür mirasının korunmasında eğitim önemi ise konu ile ilgili ve yukarıda bahsi geçen uluslararası kurumların hazırladığı belgelerde açıkça vurgulanarak bu alanda verilecek olan eğitimin ilkeleri belirlenmiştir. Örneğin; Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'nin 4. maddesinde; *“Bu sözleşmeye taraf olan devletlerden her biri 1. ve 2. maddelerde sözü edilen ve topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul eder.”* denilmektedir.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'nin “Eğitim Programları” başlığı altındaki 27. madde ise taraf ülkeleri eğitim programları konusunda sorumlu tutmaktadır; *“Bu sözleşmeye taraf devletler, kendi halklarının sözleşmenin 1. ve 2. maddelerinde tanımlanan kültürel ve doğal mirasa karşı bağlılık ve saygı hislerini güçlendirmek için, bütün uygun araçlarla ve özellikle eğitim ve tanıtma programlarıyla çaba göstereceklerdir.”⁸*

Avrupa Birliği'nin 1994 tarihli “Çocuklara ve Kültüre İlişkin Konsey Sonuçları” belgesinde ise; *“Kültürün, anaokulundan üniversiteye bütün Avrupa ülkelerinin eğitim sistemlerinde çeşitli şekillerde ve farklı seçeneklerle mevcut olduğunu ve bu durumun söz konusu sistemlerin belirgin özelliklerinin yanı sıra Avrupa'nın temellerinden birini oluşturan kültürel çeşitliliği de yansıttığı”* vurgulanmaktadır (Öz ve Güner, 2007, s. 16).

Ülkemizde de bu konu kapsamında çalışmalar halen devam etmektedir. Örneğin; 2007 yılında Sivil Toplum Diyaloğu: Avrupa-Bilgi Köprüleri Programı kapsamında Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMID) başkanlığında ve İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi ortaklığında “Avrupa Birliği Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi” isimli proje hayata geçirilmiştir. 2012 yılında ise proje çıktısı olarak “Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türk Eğitim Sisteminde Kültürel Miras ve Koruma Raporu” hazırlanmıştır⁹. Bu belgede ülkemizdeki kültür mirası eğitimi ilköğretim, orta öğretim, yaygın eğitim ve mesleki eğitim boyutu olarak dört ana başlıkta ele alınmıştır. Raporun ilk başlığı olan Kültürel Miras ve Koruma Eğitimi “İlköğretim Boyutu”, Doç. Dr. Banu Çulha tarafından hazırlanmıştır. Çulha bu bölümde, ülkemizde sürdürülen kültür mirası eğitiminin özellikle öğretmenlerin odağında şekillendiğini ve müzelerin bir eğitim yeri olarak

5 <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> (ET: 09.03.2021)

6 <https://ec.europa.eu/culture/cultural-heritage> (ET: 09.03.2021)

7 <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> (ET: 09.03.2021)

8 <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> (ET: 09.03.2021)

9 Rapor hakkındaki daha kapsamlı bilgiler için bk.: https://kumid.net/euproject/uzmanlar_raporu.html (ET: 09.03.2021)

görülmemesine de bağlı olarak yaygın müze eğitiminin olmaması ve bu sebeple de müze pedagojisinin yeterince gelişmemiş olmasına dikkat çekmiş ve konu ile ilgili önerileri sıralamıştır.

Türkiye’de Kültür Mirasının Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve İlköğretim Okullarına Yönelik Eğitim Projeleri

Kültür mirası ve koruma eğitimlerinin uluslararası kurumların mevzuatlarından da anlaşılacağı üzere sadece örgün eğitim ile sınırlı kalmaması ve eğitimlerin okul dışı faaliyetler ile de desteklenmesi gerektiği yeterince açıktır. Bu doğrultuda özellikle okul dışında gerçekleştirilecek olan kültür mirası eğitimlerinde topluma olumlu katkılar sağlama gayretindeki sosyal sorumluluk bilincine sahip bireylerin dayanışma içinde ve tamamen gönüllü olarak örgütlendiği sivil toplum kuruluşlarına düşen pay oldukça önemlidir.

Bu tip örgütlenmeler, insanlığı ilgilendiren her türlü ortak değer konusunda toplumda işbirliği ve duyarlılığın artmasına doğrudan katkı sağlamaktadır. Sivil toplumun, iktidardan bağımsız bu dayanışmasının kavramsal olarak siyasal pratik içindeki adı Non Governmental Organizations (NGO: Hükümet Dışı Organizasyonlar) ve bunun Türkçe karşılığı ise Sivil Toplum Kuruluşları ya da Sivil Toplum Örgütleri (STK-STÖ) olarak bilinmektedir (Çaha, Çaylak ve Tutar, 2013, s. 13; Gönel, 1998, s. 1; Gümüş, 2004, s. 13; Özcan, Polat ve Şener, 2015, s. 59). Sivil toplum kuruluşları; sosyal ilişkiler temelli olarak devletin etki ve ekonomik alanı dışındaki faaliyetlere odaklanan, her türlü adaletsizliğe karşı duyarlı olan, toplumsal bilinçlenmeye destek sağlayan, toplumsal problemleri tespit ederek çözüm üreten ve bu gibi sivil faaliyetler ile devletin resmi kurumları üzerinde baskı oluşturarak kendi kimliklerini koruyan gönüllü kuruluşlar olarak tanımlanabilirler (Doğan, 2000, s. 40; Doğan, 2002, s. 14; Habermas, 1999, s. 44; Keane, 1994, s. 21).

1980’lerin başından itibaren Türkiye gündeminde kendine yer bulan sivil toplum kuruluşları 20. yüzyıl ile birlikte batıda da çeşitlenerek sayıca artmaya başlamıştır (Demirel, 2009, s. 125). Bu artışın en büyük sebebi 1992 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Rio Çevre ve Kalkınma Zirvesi’dir. Çevreci harekete katkı anlamında çok büyük önem taşıyan zirve sadece sürdürülebilir kalkınma kavramının yaşamımızın her alanına dahil edilmesine katkı sağlamamış aynı zamanda sivil toplum kuruluşları gibi katılımcı ve faydacı mekanizmaların hükümetler ve tüm kurum/kuruluşlarca tanınmasını sağlamıştır (T.C. Çevre Bakanlığı, 1995). Zirvenin sonucunda sivil toplum kuruluşlarının toplumun tamamlayıcı ve vazgeçilmez öğelerinden biri olduğu kabul edilerek yasa ve tüzüklerle korunması gerektiği kanısına varılmıştır (Şahin ve Güner, 2006, s. 2). 20. yüzyıl ile hızla gelişen Sivil Toplum Kuruluşu kavramı zamanla; halk sağlığı, çevre olayları, ekonomik sorunlar, toplumsal ilerleme, kadın ve çocuk sorunları, göç ve kültür gibi yaşamsal ve çevresel pek çok konuya odaklanmaya başlamıştır (Talas, 2011, ss. 387-401). Sivil toplum kuruluşlarının konumuzun özü olan kültür mirası alanındaki rolü ise özellikle korumanın ve bu bilincin kitleselleşmesi noktasında karşımıza çıkmaktadır (Aygün, 2011, ss. 191-213).

Günümüz dünyasında, kültür varlıklarının korunmasında yalnızca yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı, Türkiye özelinde uzun yıllar boyunca merkezden yönetilen koruma politikalarında kültür mirası bilinci ile korumanın halkla olan bağlantısının göz ardı edildiği görülmektedir. Oysaki koruma bilincinin, kurumsal yapılanmaların ve yasal düzenlemelerin ötesinde, toplumun kültür varlıklarına verdiği değerle doğrudan bağlantısı olduğu artık bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla halkın söz konusu yasal düzenlemeleri anlaması ve benimsenmesinin ötesinde etkin sivil katılımcı mantığını da özümsemesi gerekmektedir. Bu etkin katılım da ancak halkın bilinçlendirilmesi ile mümkündür (Hersek, 2001, s. 234). Bu bağlamda Türkiye’de kültür mirasının korunmasında etkinlik gösteren ve tarihi çevreye, toplum ve kamu yararı adına sahip çıkması gereken sivil kuruluşları, ülkedeki sivil toplum geleneği ile de bağlantılı olarak ön plana çıkarmak-

tadır. Korumanın kitleselleşmesi noktasında önem kazanan sivil toplum kuruluşları bu amaçla ürettikleri proje ve etkinlikleri çeşitli kampanyalarla toplumun her kesimine yaygınlaştırarak kamuoyu bilincini oluşturmaktadırlar. Böylece, sivil toplum kuruluşları aracılığı ile sağlanan sivil girişimler giderek artan bir ivme ile tarihi ve kültürel çevrelerin korunması konusunda halkın bilinçlenmesinde önemli rol oynayarak kitlesel korumayı sağlamış olurlar.

Sivil toplum kuruluşlarının kitlesel korumanın sağlanmasındaki önemli rollerinin yanı sıra; barış döneminde, silahlı çatışmalarda ve sonrasında uluslararası anlaşmaların uygulanmasında, kültür mirası korumasına yönelik politik stratejilerin belirlenmesi ve hayata geçirilmesinde, kültür varlıklarının kanunlara uygunsuz şekilde ticaretinin yapılmasının engellenmesinde, toplumsal ve kamusal ölçekte koruma bilincinin artırılmasında da önemli roller üstlendiği bilinmektedir (Şahin ve Güner, 2006, s. 2). Bu doğrultuda uluslararası alanda; ICOMOS, ICOM, ICA, Europa Nostra ve WATCH, ülkemizde ise; ÇEKÜL, KUMİD, Tarihi Kentler Birliği, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının önemli faaliyetler yürüttüğü görülmektedir.

Yukarıda yalnızca bir kaçının adı geçen sivil toplum kuruluşlarının; ülkemizin sürdürülebilir kalkınmasının teminatı olan tarihi ve kültür mirasının toplumu oluşturan tüm öğelere tanıtılması ve aktarılması için her düzeydeki eğitim kuruluşu ile iş birliği içinde olduğu proje ve etkinlikleri vardır. Bu eğitim odaklı projelerin amacı; Türkiye’de merkezi hükümet politikalarının kısmen yetersiz kaldığı ve hala sadece belirli bir grubun çabalarıyla kısıtlı kalarak ilgi odağı haline gelemeyen kültür varlıklarını koruma olgusunun hızla gelişmesine katkı sağlamaktır. Öyle ki Türkiye’de tarihi çevrenin korunmasındaki problemlerden en önde gelenlerinin ekonomik güçlükler ve entelektüel düzeydeki eğitimin yetersizliği olduğu bugün için kabul edilen genel kanıdır (Hersek, 2001, ss. 231-236). Bu bağlamda ekonomik problemler kamu kurumlarının politikaları ile aşılabılırken entelektüel eğitim de başta okul öncesi gruplardan başlayarak tüm eğitim gruplarını ve hatta tüm bireyleri hedef alan projeler ile çözüme kavuşmaktadır.

Bu yaklaşımla öncelikli hedef grubu olan öğrencilerin, eğitim aldığı okulların günümüzde eğitim-öğretim denildiğinde akla gelen tek kurum olma önceliğini yitirmiş olduğu görülmektedir. Özellikle okul dışı deneyimlerin de çocuğun sosyo-kültürel çevresini oluşturduğu unutulmamalıdır. Bu çevrenin önemi ile çocuğun düşüncesele dünyası arasındaki bağın etkisi oldukça kuvvetlidir. Bu noktada kültür mirasının korunması ile eğitim arasındaki ilişki üzerine araştırmalar yapan bilim insanları; tarihi ve doğal çevrenin korunmasında ilk sorumluların sivil toplum olduğunu ve bu sebeple kültür mirası bilincinin okul içi ve dışı eğitim-öğretim faaliyetleri ile kazandırılacağı ve hatta koruma konusundaki bilinçlenmenin ilkokuldan başlayarak yükseköğretime kadar devam ettirilmesi gerektiğinin önemini vurgulamaktadır (Ahunbay, 2007, s. 126; Aktekin, 2010, s. 58; Akurgal, 1998, s. 126; Özcan, 2010, ss. 32-33; Stone, 2004, s. 2; Uçankuş, 2000, s. 760). Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştireceği okul dışı eğitimler ile kamuoyu oluşturma ve korumayı içselleştirmenin ne kadar önemli olduğu yeterince açıktır. Bu eğitimler, öğrencilerin analitik düşünce yetenekleri ve gözlem yaparak öğrenmelerine önemli katkı sağlamakta ve hatta bozulma ve koruma gibi konularda da sorumlu olduklarının farkına vararak ülke miraslarının en etkin koruyucu ve savunucuları olduklarının bilincine varmalarını sağlamaktadır. Böylelikle ilerideki meslekleri ne olursa olsun bu bilinçle toplumdaki rolünü almış olacaktadırlar (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014, s. 439).

Ülkemizde kültür mirasının korunmasında okul çocuklarına yönelik farkındalık yaratmak amacıyla çalışmalar yürüten bazı sivil toplum kuruluşları şunlardır; Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMİD), Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, Tarihsel Çevre ve Yapı Korumacıları Derneği, Tarihi Kentler Birliği, Türk Tarih Vakfı, Müzeciler Derneği, Arkeologlar Derneği, Anadolu Sanat Tarihçiler Derneği vb.

Yukarıda adı geçen sivil toplum kuruluşları önderliğinde özellikle ilköğretim öğrencilerinin tarih ve kültür bilinci ile aidiyet duygusunun gelişimine ve kentsel koruma özelinde kültür mirası farkındalığının yaratılmasına katkı sağlama amacındaki pek çok sınıf dışı eğitim gerçekleştirilmiştir. Bu eğitim ve etkinliklerden bazıları örnek oluşturması adına aşağıda kısaca ele alınmıştır.

Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL): ÇEKÜL ülkemizin doğal varlıklarını ve tarihi kültür mirasını korumak amacıyla 1990 yılında vakıf statüsünde kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur¹⁰. ÇEKÜL'ün amacı; topluma, doğal ve kültürel değerlere sahip çıkmaları için yol göstericilik yapmak, kent-bölge-ülke ölçeğinde kültür mirasının korunmasında yerel yönetimler ve koruma üzerine çalışan gruplarla ortak projeler geliştirmek, kültür değerlerini korumak ve onarmak, koruma amaçlı kent planı hazırlamak ve kentlere kültür öncelikli bir gelecek vizyonu hazırlamaktır¹¹. ÇEKÜL'ün bu amaçlar doğrultusunda yürüttüğü projelerin başında kültür mirasının korunması için öncülük ettiği eğitim programları yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşunun Türkiye genelinde büyük yankı uyandıran ve uzun soluklu olarak devam eden en önemli etkinliği ise Kentler Çocukları Kültürel Miras Eğitim Programı¹² isimli projesidir. Bu projenin amacı; çocukların ve gençlerin çevrelerindeki doğa ve kültür miraslarına karşı farkındalık oluşturmak, kentlilik ve koruma bilincini geliştirmek, ortak mirasın korunması konusundaki bilgi ve duyarlılığı aşılaktır¹³. Program 2003 yılından beri Anadolu'nun pek çok kentinde uygulanmakta olup eğitim çalışmaları 13 yaş grubundaki çocuklarla yürütülmektedir. Eğitim programı kapsamında çocukların yaşadıkları kentlerin doğal ve kültür varlıkları ile yaşam kültürleri hakkında bilgilendirici sunumlar gerçekleştirilmekte ve seramik, maket ve resim yapımı gibi ilgi çekici etkinlikler düzenlenmektedir. Ayrıca eğitim programı müze, antik kent ve çeşitli zanaat atölyeleri gezileriyle de desteklenmektedir. Eğitim programlarının sona ermesi ile ilgi odağı olan kentlerde Kültür Elçileri Kulüpleri oluşturulmakta ve bu kulüplerin desteği ile koruma bilincinin yaygınlaştırılması ile projenin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

Kentler Çocukları Kültürel Miras Eğitim Programı kapsamında yürütülmekte olan farklı bir eğitim programı ise ortaöğretim öğrencilerine yönelik "Yapıların Diliyle İstanbul" projesidir. İstanbul'un tarihi geçmişinin ve mimarlarının öyküleri, çizimler ve gezilerle öğrencilere aktarıldığı eğitim programının amacı; öğrencilerin İstanbul'un kültür değerlerini farklı bir bakış açısıyla tanımlarını sağlamaktır.

Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı: 2003 yılında kurulan vakfın amacı; ülkemiz kültür varlıklarını ortak miras bilinci ile korumak ve nesiller boyunca sürdürülebilirliğini sağlamak, bu konuda oluşturulacak olan toplumsal duyarlılık ile miras bilincini geliştirmektir¹⁴. Vakıf bu amaçlar doğrultusunda hedef grup olarak belirlediği genç nesiller ile eğitim çalışmalarını; Kültür Karıncaları, Kültür Akademisi ve Kültürel Miras isimli projeleri ile hayata geçirmektedir.

Alanında uzman eğitimciler, psikologlar, tarihçi ve turizmciler ile oluşturulan bir ekip ile yürütülen Kültür Karıncaları Projesi'nin hedef kitlesi, özellikle göç hareketinin olduğu bölgelerde yaşayan ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencileri ile onların aileleri ve öğretmenlerinden oluşmaktadır¹⁵. Proje kapsamındaki eğitim temaları; çevre kültürü tanıma, kentlilik ve kültür mirası bilinci, koruma, müze kavramı, eğitimin gücü ve çok kültürlülüktür. Bu temalar başlığında yürütülen ilköğretim öğrencileri eğitimleri bir ya da iki yıl sürmekte ve vakfın yürütmüş olduğu eğiticinin eğitimi programlarında başarılı olmuş üniversite öğrencileri ile mezunları tarafından sürdürülmektedir. Vakıf tarafından yürütülen Kültür Karıncaları Projesi, dünya çapında büyük ilgi gör-

10 <https://www.cekulvakfi.org.tr/hakkimizda> (ET: 09.03.2021)

11 <https://www.cekulvakfi.org.tr/hakkimizda> (ET: 09.03.2021)

12 2008 yılında Eti Gıda'nın eğitimleri desteklemesi ile programın adı "ETİ ÇEKÜL Kültür Elçileri Projesi" olarak değiştirilmiştir.

13 <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi> (ET: 09.03.2021)

14 <https://kulturbilinci.org/tr-tr/hakkimizda> (ET: 09.03.2021)

15 <http://www.kulturkarincalari.org/hakkimizda> (ET: 09.03.2021)

müş ve takdir toplamış, 2009 yılında ise “Kültürel Mirasa Duyarlılık ve Farkındalık Geliştirilmesi-Eğitim” dalında Europa Nostra ödülüne layık görülmüştür.

Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD): 2014 yılında kurulan derneğin amacı; Anadolu topraklarında yaşamış olan tüm toplumların üretmiş olduğu kültür değerlerinin insanlığın ortak mirası olduğu bilincini yaygınlaştırmak, ihmal edilen koruma kavramının gelişmesine katkı sağlamak, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan kültür mirasımızı belgelemek, sorun tespitlerini yaparak uygun şartlarda korunmak ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır¹⁶. Bu amaçlar doğrultusunda risk altındaki kültür varlıklarının değerinin anlaşılması ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için gerekli bilinç, bilgi, beceri ve uzmanlığın gelişmesi adına eğitimler düzenleyen dernek, kültür mirası koruma ve alan yönetimi uzmanları ile çeşitli kurum ve kuruluşların da desteğiyle projeler yürütmektedir.

Bu projelerinden biri olan Kültürel Mirasının Korunmasında Kapasite Geliştirilmesi Projesi (KORU) kültürel miras bilincinin artırılması ve kültürel mirası korumak için teorik ve pratik olarak doğru yöntemlerin benimsenmesini amaçlamaktadır¹⁷. Bu amaçlar doğrultusunda eğitim programları düzenlenmiş ve eğitimleri destekleyecek pratik ve akademik bilgi temelinde, tarihi ev bakımından, definciliğin önlenmesine, çocuklarda kültürel miras bilincinin yerleşmesinden, enerji verimliliğine kadar birçok tema etrafında ve farklı hedef gruplarına yönelik özel sözlük, broşür ve kitapçıklar hazırlanmıştır.

Dünya Mirası Gezginleri Derneği: Doğa ve kültür mirası gönüllülerince 2010 yılında kurulmuş olan derneğin amacı; UNESCO’nun ilan ettiği dünya miras listesinde yer alan ülkemiz kültür varlıklarının korunması konusunda kamuoyu bilincini oluşturmak ve benzer kültür varlıklarımızın UNESCO dünya mirası listesine dahil edilmesini sağlamaktır¹⁸. Bu bağlamda dernek, özellikle genç kuşakların dünya mirasına olan ilgisini arttırmak, sahiplenme bilinci ile ortak mirasın korunmasında aktif katılımı sağlamak adına eğitim programları, bilgilendirme seminerleri ve çalıştaylar düzenleyerek diğer sivil toplum kuruluşları ve yerel yöneticiler ile iş birlikleri organize etmektedir. Dünya Mirası Gezginleri Derneği, Birleşmiş Milletler’in de dünya mirasının korunması konusunda önceliği eğitim alanına yönlendirmiş olmasının da etkisi ile özellikle çocuk ve gençlerde bireysel farkındalığı arttırmak adına koruma eğitimleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu görüş doğrultusunda dernek bünyesinde eğitim komitesi oluşturulmuş ve komitenin ana hedefi bilgi, bilinç, farkındalık ve süreklilik odaklı eğitimler ile korumaya aktif katılımcılar yetiştirmek olmuştur¹⁹.

Derneğin eğitim komitesinin bu alandaki çalışmalarına bir örnek olarak UNESCO Gençlerin Dünya Mirası Eğitimi projesi kapsamındaki Gordion için Eğiticinin Eğitimi (Polatlı) etkinliği örnek gösterilebilir. Öğrenciler ve öğretmenleri kapsayan bu eğitim programının amacı; geçici miras listesinde yer alan Gordion’un miras listesine dahil edilmesi için sivil toplumun sürece aktif katılımını sağlamak ve UNESCO’nun talep ettiği eğitim çalışmaları gibi faaliyetler konusunda belediyeyi desteklemek olmuştur.

Derneğin bir diğer eğitim programı ise UNESCO’nun Genç Ellerde Dünya Mirası projesi uygulamalarıdır. Bu uygulamalar; seminerler, bilimsel danışmanlıklar, okullar için kaynak ve materyal temini sağlamak ve okullardaki kültür mirası koruma kulüplerinin kurulmasına öncülük etmek gibi çalışmaları kapsamaktadır. Ayrıca yurtiçi ve yurtdışı gezilerin de düzenlenmesine katkı sağlayan dernek genç kuşakların kültür varlıklarını yerinde görerek tanımalarına ve koruma bilinçlerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır.

¹⁶ <http://kmkd.org/calisma-alanlarimiz/> (ET: 09.03.2021)

¹⁷ <http://www.koruprojesi.org/> (ET: 09.03.2021)

¹⁸ <https://www.worldheritagetravellers.com/hakkimizda/> (ET: 09.03.2021)

¹⁹ <https://www.worldheritagetravellers.com/hakkimizda/> (ET: 09.03.2021)

Vehbi Koç Vakfı (VKV): Sağlık, eğitim ve kültür gibi insanlığı ilgilendiren pek çok alanda çalışmaları bulunan Vehbi Koç Vakfı kuruluşlarından biri olan Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) Ankara'nın gelişimi, sivil ve ekonomik tarihi, doğal ve kültürel mirası gibi alanlarda araştırmalar yapmakta ve bu tip çalışmalarını desteklemektedir. Ulusal ve uluslararası alanda işbirlikleri sağlayarak Ankara ve çevresi hakkında çalışmalar yürüten VEKAM bölge araştırmalarının ve projelerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır²⁰.

En eski çağlardan beri pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Ankara özelindeki çalışmalara imza atan VEKAM kültür mirası eğitimi alanında ise Çocuklar için (0-18) Kültürel Miras Çalışmaları Projesi'ni geliştirmiştir²¹. Hedef kitlenin küçük yaşta çocuklar olduğu bu projenin amacı; çocuklara, gençlere ve onların öğretmenlerine verilecek olan kültür mirası eğitimleri ile sahiplenme ve sürdürülebilir koruma bilincini sağlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda proje kapsamında öncelikle çalıştay düzenlenerek kültürel miras konusunda hem Türkiye'de hem de dünyada yürütülen örnek projeleri değerlendirmek, bu konuda yaratıcı ve faydacı yeni fikirlerin oluşmasını sağlamak ve sürdürülebilir koruma için en verimli eğitim metotlarını belirlemek hedeflenmiştir.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB): Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin pek çok alanda olduğu gibi tarihi ve kültürel çevrenin korunması adına da düzenlediği birçok proje ve etkinlik bulunmaktadır. TMMOB'un amacı; koruma kültürünün yaygınlaşması adına çeşitli yayın organları ile geniş kitlelere ulaşmak, seminerler ve konferanslar ile koruma bilinci alanındaki farklı görüş ve yenilikçi fikirlerin tartışılacağı ortamları yaratmak, kültür mirasının yok olmasının önüne geçmek, koruma mevzuatları hakkındaki bilirkişi görüşlerini sivil toplum ile paylaşmak ve aynı amaçlara hizmet eden diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmaktır²².

Bu amaçlar doğrultusunda pek çok proje ve etkinlik gerçekleştiren Mimarlar Odası'nın başlıca eğitim etkinlikleri; Ankara Şubesi'nin gerçekleştirdiği 1000 Mimar 1000 Okulda Projesi, İzmir Şubesi'nin gerçekleştirdiği Keşif Atölyesi: İzmir Mimarlık Merkezi programı, Konya Şubesi'nin tamamladığı kitap projesidir. Bu etkinliklerin tamamının amacı; çocuklara ve gençlere çevre ve duyarlılık bilincini aşılama, kentlilik, koruma ve mimarlık gibi konularda bilgilendirme sağlamak, yapı çevre farkındalığını arttırmak ve kültür mirası koruma bilincini geliştirmektir.

Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMİD): 2002 yılında sivil inisiyatif olarak gündemdeki yerini alan ve 2005 yılında dernekleşen KUMİD gönüllülük esasına dayalı olarak Türkiye ve dünyadaki taşınabilir-taşınmaz ve sözlü kültür mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması için çalışmalar yapmayı amaçlamaktadır (Şahin ve Güner, 2006, ss. 3-4). Dernek bu amaçlar doğrultusunda, ulusal ve uluslararası imza kampanyaları, bildiriler, konferanslar, eğitimler ve AB projeleri düzenlemektedir²³. Eğitim amaçlı etkinlikleri toplum bilinci geliştirme amacının üstüne kurulu olan dernek, öğrencilere ve karar vericilere sık sık bilgilendirme seminerleri düzenlemektedir.

“Üsküdar, Kültür Mirası Katılımcı Koruma Modeli Projesi” Kapsamında Yürütülen Eğitim Programı²⁴

Bu bölümde Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin 2010-2011 yılları arasında yürüttüğü ve İstanbul'un Üsküdar ilçesindeki dört ilköğretim okulunda uygulanan kültür mirası eğitim programı üzerinde durulacaktır. Öncelikle projenin genel hatları tanıtılacak, daha sonra ayrıntılı olarak eğitim programı ele alınacaktır.²⁵

²⁰ <https://vekam.ku.edu.tr/> (ET: 09.03.2021)

²¹ <https://vekam.ku.edu.tr/vekam/projeler/devam-eden-projeler/cocuklar-icin-kulturel-miras-projesi/> (ET: 09.03.2021)

²² <http://www.tmmob.org.tr/> (ET: 09.03.2021)

²³ <https://kumid.net/> (ET: 09.03.2021)

²⁴ Projenin Resmi Web Sayfası için bkz.: <https://www.arkeologlardernegist.org/projeler-detay.php?id=4> (ET: 09.03.2021)

²⁵ Makalenin bu bölümünün yazılmasında, 2011 yılında proje ekibinde görev alan makale yazarı Dr. İlknur Türkoğlu'nun ve Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin belge arşivinden yararlanılmıştır.

2010-2011 yılları arasında, Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi tarafından Sivil Toplum Diyalogu-İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hibe Programı kapsamında İstanbul'un Üsküdar ilçesine yönelik olarak "Kültür Mirasını Korumada Katılımcı Koruma Modeli Projesi" gerçekleştirilmiştir. Projenin uygulama alanı olarak, tarihin farklı dönemlerine ait çok katmanlı bir kültür mirasına ev sahipliği yapan ve İstanbul'un diğer yerlerine göre nispeten daha iyi korunmuş bir kültürel zenginliği olan Üsküdar İlçesi seçilmiştir.

Proje ortaklarının, Türkiye'den Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi, Yunanistan Selanik'ten Antigone (İrkçılık, Çevre, Barış ve Anti-Şiddet Hareketleri Üzerine Bilgi Edinme ve Belgeleme Merkezi) ve İtalya Perrugia'dan Consorzio ABN A&B Sosyal Ağ'ın olduğu projenin amacı;

- Üsküdar bölgesindeki sivil toplum kuruluşları ve semt sakinleri ile toplantılar organize edilerek mahalle gönüllülerine ulaşmak,
- Kültür mirasının korunması amacıyla şikâyetlerin alındığı katılımcı izleme sürecini güncel bir web sitesi aracılığı ile hayata geçirmek,
- Kültür mirasının korunması için mahalle gönüllülerinin ve yerel halkın doğrudan muhatap olabilecekleri bir sistemin oluşmasını teşvik etmek ve kurulacak web sitesi ile izleme süreci geliştirmek,
- Yirmi beş arkeolog ve sanat tarihçisinden oluşan eğitim komitesine örgün eğitim teknikleri ve Üsküdar hakkında eğitim vermek,
- Belirlenen dört okulda yaklaşık beş yüz öğrenciye Üsküdar'ın kültür mirası ile ilgili bilgilendirme çalışmaları yapmak,
- Kültür mirasının ana konu olacağı farklı içerikte ve disiplinlerarası seminerler gerçekleştirmektir.

Proje Programı

Tanıtım Toplantısı: Üsküdar'ın kültür mirası gönüllülerinin tanışma buluşması ve proje tanıtım toplantısı, 6 Aralık 2010 tarihinde Üsküdar Altunizade Kültür Merkezi'nde, mahalle muhtarları, gönüllüler, akademisyenler, sivil toplum örgütleri, kamu kurum ve kuruluşlarından ve ortak kuruluşlardan temsilcilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Toplantıya bölgedeki 16 sivil toplum kuruluşu ve yine Üsküdar'da bulunan beş üniversite de katılım sağlamıştır.

Toplantıda, proje hakkında yapılan bilgilendirme sunumunun ardından Sanat Tarihçisi Hayri Fehmi Yılmaz tarafından da hikâye ve yapıları ile Üsküdar anlatılmıştır. Proje tanıtım toplantısından sonra, uzmanların, proje gönülleri ve ortak organizasyonlardan temsilcilerin katıldığı bir atölye çalışması gerçekleştirilmiştir.

Üsküdar Gezileri: Proje gönüllüleri ile Kasım ayında Ahmediye, Salacak, Kuzguncuk ve Tabaklar Mahalleri'ne geziler düzenlenerek bu çevredeki tarihi ve kültürel eserler ziyaret edilmiştir.

Söyleşiler ve Konferanslar

25 Kasım 2010, Hikâye ve Yapıları ile Üsküdar Söyleşisi: Sanat tarihçisi Hayri Fehmi Yılmaz ile Üsküdar üzerine bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. Üsküdar'ın yapıları ve yaşama kültürünün anlatıldığı toplantıda, hikâyeler ve örneklerle dinleyicilerle paylaşımda bulunulmuştur.

Resim 1: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında gerçekleştirilen tanışma toplantısı afişi. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

5 Ocak 2011, Osmanlı Dönemi'nde Üsküdar'da Kadınların İnşa Ettirdikleri Külliye ve Kadınların Toplumsal Konumu Söyleşisi: Defne Karakaya tarafından gerçekleştirilen söyleşide Üsküdar'da inşa edilmiş külliyelerin, mimari ve toplumsal dönüşüm açısından döneme olan etkileri ele alınmıştır.

15 Ocak 2011, Katılımcı Koruma Modülü ve Geçmişten Günümüze Üsküdar Kültürü Toplantısı: 'Kültürel Planlama' ve 'Kültür Politikaları' hakkında bilgi verilen toplantı, 15 Ocak 2011 tarihinde Arkeologlar Derneği ofisinde gerçekleştirilmiştir. Toplantının ikinci kısmında, Melis Gerekmen tarafından hazırlanan, çeşitli arşivlerden derlenmiş belge ve fotoğraflarla geçmişten günümüze Üsküdar'da yaşama kültürü hakkında özel bir sunum yapılmıştır.

12 Mart 2011, Üsküdar Kent Müzesi İnisyatifi: Proje sürecinde oluşan "Üsküdar Kültür Gönülleri Grubu" 12 Mart 2011 tarihinde bir çalıştay düzenlemiştir. 34 yerel temsilci ve uzmanla birlikte Üsküdar Kent Müzesi fikri üzerinde tartışmaların gerçekleştirildiği bu çalıştayın amacı olası Üsküdar Kent Müzesi konusunda fikir ve öneriler toplamaktır.

30 Nisan 2011, Kapanış Konferansı: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sedat Hakkı Eldem Oditoryumu'nda proje paydaşlarının da katıldığı bir konferansla Kültürel Mirası Katılımcı Koruma Modeli Projesi son bulmuştur.

Proje Ortaklarına Yapılan Ziyaretler: Projenin uygulanmasında iyi deneyimlerin paylaşılması ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesinin sağlanması amacıyla proje ortakları olan Antigone (Selanik, Yunanistan) ve Consorzio ABN A&B Network Sociale (Perugia, İtalya) kurumlarına ön inceleme ziyaretleri Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Ziyaret sırasında, her iki kentteki iyi uygulama örnekleri görülmüş, uzmanlarla katılımcı koruma ve kültür yönetimi üzerine bilgi almak üzere görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca ortak organizasyonlarla proje uygulama takvimi ve faaliyetler içeriği tartışılmıştır.

Projenin Kültür Mirası Eğitimi Programı

Kültürel mirasın korunması eğitimlerinde gönüllü eğitmen olarak çalışacak bir takım oluşturmak amacıyla dört günlük eğitmen eğitimi programı düzenlenmiştir.

Eğitmen Eğitimi Programı: Proje kapsamında Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nde 29-30 Ocak 2011 tarihleri arasında ilköğretim okullarında eğitim verecek gönüllüler için düzenlenen eğitmen eğitimi programının ilk aşaması gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaya farklı meslek gruplarından 30 kadın gönüllü katılmıştır. Bu iki gün boyunca katılımcılara konunun uzmanları tarafından; Tarihöncesinden Bizans dönemine kadar İstanbul, kültür mirasının korunması ve Üsküdar'ın kültür mirası hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi
Kültürel Mirası Katılımcı Koruma Modeli AB Projesi

KÜLTÜREL MİRAS EĞİTMEN EĞİTİMİ PROGRAMI 29-30 OCAK 2011

29 Ocak 2011	
12.00-13.00	Tanışma ve Bilgilendirme Sunumu
13.00-14.00	Türkiye'de Kültür Mirası ile ilgili Mevzuat - Dr. İlknur TÜRKÖĞLU ARI -
14.00-15.00	Kültür Mirası Kavramı ve Yeni Yaklaşımlar - Dr. İlknur TÜRKÖĞLU ARI -
15.00-15.30	Kahve Arası
15.30-17.00	Tarih Öncesi İstanbul -Doç. Dr. Necmi KARUL -

30 Ocak 2011	
13.30-14.30	Yunan Roma Dönemi'nde İstanbul - Gülbahar Baran ÇELİK -
14.30-15.00	Kahve arası
15.00-17.00	Çağlar boyu Üsküdar -Hayri Fehmi YILMAZ-

Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi
Kültürel Mirası Katılımcı Koruma Modeli AB Projesi

KÜLTÜREL MİRAS EĞİTMEN EĞİTİMİ PROGRAMI 12-13 Şubat 2011

12 Şubat 2011	
10.00 - 11.00	Tanışma
11.00 - 12.00	Uygulama: Örnek Sunum ve Etkinlik
12.00 - 13.00	Sunum ve Tartışma: Formal Olmayan Eğitim ve Müfredat İhtiyaç Duyulan Bilgi, Beceri ve Tutumlar
13.00 - 14.00	Yemek Arası
14.00 - 15.00	Örnek Çalışma ve Tartışma: Program Geliştirme ve Sunum-Etkinlik Hazırlama
15.00 - 15.15	Kahve Arası
15.15 - 16.30	Grup Çalışması: Program Geliştirme, Sunum- Etkinlik Hazırlama

13 Şubat 2011	
10.00 - 12.30	Grup Sunumları, Değerlendirme ve Tartışma
12.30 - 13.30	Yemek Arası
13.30 - 14.30	Grup Sunumları, Değerlendirme ve Tartışma
14.30 - 15.30	Sonraki Adımlar ve Okul Etkinliklerinin Planlaması

Resim 2-3: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitmen eğitimi programı. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

Bu proje AB tarafından finansemektedir.

ARKEOLOGLAR DERNEĞİ İSTANBUL ŞUBESİ
KÜLTÜREL MİRASI KATILIMCI KORUMA MODELİ
AB PROJESİ

KÜLTÜREL MİRAS EĞİTMEN EĞİTİMİ
PROGRAMI
29-30 OCAK 2011

Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi
Şehit Muhtar Mah., İmam Adnan Sok. No: 24, K. 2,
34435 Beyoğlu – İstanbul, 0090 212 245 93 10
www.arkeologlardernegist.org istanbul@arkeologlardernegist.org

 Bu programı organize eden Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'dir.

 Bu programı organize eden İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti'dir.

 Bu proje Eül Teülüm Öeüelölüm Gelirlerince Projesi ile finanse edilmiştir.

 Miraslı Fines ve Teül Öeüelölüm bu programı destekler.

Bu bilgilere Avrupa Birliği'ne katılmak üzere hazırlanmıştır. Detaylı bilgi için İstanbul Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi ile iletişime geçebilirsiniz.

Resim 4: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitmen eğitimi afişi. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

Resim 5-6: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitimci eğitimi. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

12- 13 Şubat Eğitiminde İzlenen Yöntemler

Uygulama-Örnek Sunum ve Etkinlik: Uygulamalı olarak kültürel miras üzerine bir sunum ile eğitim programı başlatılmıştır. Daha sonra sunumun kapsamı ve yöntemi konusunda katılımcıların görüş ve düşünceleri alınmıştır.

Sunum ve Tartışma, Formal Olmayan Eğitim ve Müfredat, İhtiyaç Duyulan Bilgi, Beceri ve Tutumlar: Formal olmayan eğitimin ne olduğu ve nasıl uygulanabileceği konusunda ön bilgi verilmiş, okullarda yapılacak eğitimlerde hangi kazanımların amaçlandığı üzerinden hareket edilerek müfredat oluşturulması sağlanmıştır. Bunun üzerinden belirlenecek çerçeve kapsamında grup çalışması ve tartışma yöntemi ile en etkin program belirlenmiştir. Ardından eğitim sürecinde belirleyici olan ve ihtiyaç duyulan bilgi (*çocuklara aktarılacak yöntem*), beceri (*çocuk dilini anlama*) ve tutum belirlenmiştir.

Örnek Çalışma ve Tartışma, Program Geliştirme ve Sunum-Etkinlik Hazırlama: Yukarıda temel konular öncülüğünde adım adım örnek bir program geliştirilmesi ve sunumu yapılacak ve hazırlanan program kapsamında uygulanacak etkinliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Hazırlanan programda amaç, yöntem, beklenen sonuç ve araçlar-etkinlikler teker uygulamalı örneklerle oluşturulmuştur.

Grup Çalışması: Program Geliştirme, Sunum- Etkinlik Hazırlama: Bir önceki çalışma örneğinden hareketle gruplara ayrılacak katılımcılardan benzer yöntemle çalışma programı oluşturması istenmiştir.

Grup Sunumları, Değerlendirme ve Tartışma: Her bir grup, önceki gün oluşturdukları programları sunmuş ve böylece ortak bir değerlendirme yapılmıştır.

Sonraki Adımlar ve Okul Etkinliklerinin Planlaması: Okullardaki programda dikkat edilecek temel ilkeler belirlenmiş ve eğitim takvimleri oluşturularak hedef gruplar oluşturulmuştur.

İlköğretim Öğrencileri Eğitimleri: Amacı etrafındaki kültürel değerlerin farkında olan, gözlemleyen ve koruyan genç gönüllü yetiştirmek olan eğitim kapsamında, “Üsküdar’ın Kültür Mirası” konulu iki günlük bir eğitim programı ile toplamda 500 ilköğretim öğrencisine ulaşılması hedeflenmiştir. Eğitimde 25 gönüllü eğitici görev yapmıştır.

Eğitmen Eğitimi’ne katılan gönüllüler, Şubat ve Mart ayları içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı’ndan alınan izinle Şemsipaşa, İcadiye, Çamlıca ve Sokullu Mehmet Paşa İlköğretim Okulları’nda kültür mirasının korunması ile ilgili eğitim çalışmalarında görev almıştır. Eğitime bu okulların 5. sınıflarından toplamda 430 öğrenci katılmıştır.

Eğiticilerin yaptıkları toplantılarda belirlenen ilkeler ışığında hazırlanan ve üç ders saati boyunca sürdürülen eğitimlerde;

1.Ders: Üsküdar’ın Kültür Mirası Sunumu: Gönüllü eğiticiler tarafından hazırlanan ve eğitim verilen her sınıfta gösterilen sunumda, kültür mirasının ne demek olduğu, neden korunduğu,

İstanbul'un ve Üsküdar'ın tarihi, Üsküdar'daki kültür varlıkları gibi konular öğrencilere aktarılmıştır. Sunum sırasında öğrencilere de sorular sorularak onların da fikirlerini açıklamaları teşvik edilmiştir.

Resim 7-8: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında ilköğretim 5. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen eğitim sunumları. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

2. Ders: Oyun Zamanı! (Üsküdar Kültür ve Tarih Mirası) Harita, Yapılar, Yapı Modelleri ve Kart Oyunları: Bu derste eğitici eğitimi toplantılarında belirlenen çeşitli oyunlarla öğrencilerin Üsküdar kültür mirası konusunda anlatılanları pekiştirmesi amaçlanmıştır.

Resim 9-10: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında ilköğretim 5. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen oyun etkinlikleri. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

3. Ders: "Kendi Üsküdar Posterini Hazırla" ve değerlendirme formlarını doldurulması: Bu son derste ise, öğrencilerin Üsküdar kültür mirası hakkında fikirler ve görseller üretmesi amaçlanmıştır. Proje bitiminde öğrencilerin bu ürünleri ile "Sinan'ın Üsküdar'ı" kitapçığı hazırlanması tasarlanmıştır.

Resim 11-12: Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi kapsamında ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yapmış oldukları Üsküdar posterleri. (İstanbul Arkeologlar Derneği Arşivi)

Sonuc

Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında kültür mirası eğitime yönelik düzenlemeler:

Kültür mirasının korunması ve doğru ilkelerle değerlendirilmesinin sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir ögesi olduğu artık tüm dünya ülkelerince kabul gören bir yaklaşımdır. Ülkemizin de taraf olduğu uluslararası kararlar, kültür mirasının korunmasında eğitimin önemini vurgulamakta ve taraf ülkeleri bu konuda eğitim programları hazırlamakla yükümlü tutmaktadır. Fakat ülkemizde bu konuda yeterli adımın atılmadığı, her düzeyden okul müfredatında, kültür mirası eğitiminin yeterli olarak yer almadığı gözlenmektedir. Son yıllarda ülkemizde kültür mirası eğitiminin örgün eğitim müfredatındaki durumu hakkında yapılan bilimsel araştırmaların sayısı artmaktadır. Örneğin; Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda, ana sınıflarından başlayarak, ilköğretim programları ve ders kitaplarına yönelik yapılan bir araştırmada, ilköğretimin hiçbir kademesinde tarihi çevre eğitimi ile ilgili bağımsız bir ünite ya da bir bölüm bulunmadığı görülmektedir. (Alkış ve Oğuzoğlu, 2005:44) Sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersleri ile seçmeli turizm dersi kapsamında öğrencilere tarihi eserlerle ilgili bilgi verilmekle beraber, sadece bu derslerin tarihi çevre bilinci oluştırmada yeterli olmadığı görülmektedir. Bu sebeple Milli Eğitim müfredatı, mutlaka çağdaş bir anlayışla tekrar değerlendirilmeli ve müfredatta yer alacak kültür mirası eğitimi dersleri ile zenginleştirilmelidir. Yeni eklenecek dersler ile öğrencilere genel bir kültür mirası koruma bilincinin yanı sıra ülkemizin ve buldukları kentin kültür zenginlikleriyle ilgili bilgi de kazandırılmalıdır. Ayrıca hem somut hem de somut olmayan kültür mirasının ders planlarına dahil edilmesi ve bunun dönem ve kültür farkı gözetilmeden yapılması da ilke olarak kabul edilmelidir.

Kültür mirası konusunda meslek içi eğitim:

Devlete bağlı ya da vakıf okullarında, kültür mirası konusunda eğitim verecek öğretmenlerin konunun uzmanları eşliğinde bir meslek içi eğitim programını başarı ile tamamlaması sağlanmalıdır. Bu tür eğitimlerde, konu ile ilgili sivil toplum kuruluşlarına da görev verilmesi ve işbirliği yapılması önem taşımaktadır.

Kültür Mirası eğitiminde multidisipliner bir model oluşturulması:

Kültür mirası eğitime yönelik projelerde her yaş grubuna göre eğitim modeli tasarlanmalıdır. Çünkü bu tür projelerde eğitimler tasarlanırken her yaş grubunun özelliklerinin göz önünde bulundurulması bilgi kazanma ve beceri geliştirme konusunda büyük önem taşımaktadır. Mutlaka pedagoğlar ve eğitim uzmanları ile birlikte çalışılmalı ve eğitimde oyun, çizim ve münazara gibi yöntemler geliştirilmelidir.

Kültür Mirası eğitiminde sivil toplum kuruluşları ile işbirliği:

Kültür mirası koruma bilincinin yaygınlaşması ve katılımcı bireylerin koruma süreçlerine dahil edilmesi yalnızca örgün eğitim ile yeterli olmayıp bu konuda okul dışı eğitim çalışmalarının da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarına düşen pay oldukça büyüktür. Sivil toplum kuruluşları tasarlayacakları projeler ile çocuklar ve genç nesillere kültür mirası koruma bilincini aşılmak için teorik eğitimler ve öğrencilerin kendi çevrelerindeki müze ve ören yerlerini gezebilmelerini sağlayacak keyifli etkinlikler düzenlenmelidir. Sivil toplum kuruluşları tarafından daha önce uygulanan eğitim projeleri bu konuda yol gösterici olmaları açısından önemlidir.

Üsküdar Kültür Mirasını Katılımcı Koruma Projesi'nde Gönüllülük Esası:

Ülkemizin şartları göz önüne alındığında, özellikle kültür mirası bilinci kazandırılması ve korunması konularında sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen gönüllülük esasına dayalı projeler önem kazanmaktadır. Arkeoloğlar Derneği İstanbul Şubesi'nin gerçekleştirdiği ve Avrupa Birliği destekli "Kültür Mirasını Katılımcı Koruma" projesinde izlenen yöntemler bu bağlamda önemli bir deneyim olmuştur.

Projeye tamamen gönüllü olarak katılan ve görev alan, farklı uzmanlıklara sahip eğitimci, kısa süre içinde konunun uzmanlarından eğitim almış, 430 öğrenciye ulaşmış ve görevlerini başarı ile tamamlamışlardır. Bu süreçte okullara ulaşmak, okul yönetimlerinin etkinliği kabul etmesi, verilecek dersler için gerekli izinlerin alınması gibi bazı zorluklar yaşanmış ve bu konuda da değerli tecrübeler kazanılmıştır.

Kültür Mirası Eğitiminde Bütüncülük:

Projenin gerçekleştirildiği Üsküdar kenti çok katmanlı ve kültürel çeşitliliğe sahip bir yer olması açısından kültür mirası eğitimi bağlamında önemli bir örnek oluşturmuştur. Eğitim sırasında öğrencilere, seçilmiş bir tarih dönemi değil, çevrelerindeki farklı dönemlere ait kültürler ve kültür varlıkları da tanıtılmıştır. Böylelikle, yaşadıkları çevredeki farklı kültürlerin farkında olmaları ve bu kültürlere saygı bilincine sahip olmaları da amaçlanmıştır.

Bütüncül korumanın bir diğer yanı da, uluslararası ve ulusal koruma belgeleri ile adından daha çok bahsedilmeye başlanan ve somut kültür mirasının ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olan Somut Olmayan Kültür Mirası'dır. Günümüzde korunması gereken kültür mirası sadece eski yapılar veya objelerden oluşmamakta, yöresel gelenekler, kutlamalar, oyunlar hatta yemek gelenekleri dahi korunması gerekli değerler olarak kabul edilmektedir. Üsküdar'ın kültür varlıklarına yönelik olarak yürütülen bu projede, sadece eski eserler değil, somut olmayan kültür mirası olan kent hafızasına dair sözlü tarih çalışmaları da yapılmış, öğrencilere verilen eğitimlerde de kendi çevrelerindeki gelenekler, törenler ve hikâyeler gibi somut olmayan kültür mirasının da bir değer olarak görmeleri üzerinde durulmuştur.

Sürdürülebilirlik:

Zaman sınırlaması olan bir Avrupa Birliği projesi kapsamında gerçekleştirilen bu eğitim, ne yazık ki sürdürülebilir bir modele dönüştürülebilmiştir. Bununla beraber, daha sonra yapılabilecek bu tür eğitimler açısından bir örnek oluşturulması açısından çok değerli bir birikim oluşturmuştur. Kültür mirasının korunmasında, STK'larla yerel halkın birlikte yürüttüğü kültür mirasına yönelik projelerin sayısının artması, uzun vadede yerel halkın yaşadıkları çevredeki kültür mirasına kendilerinin sahip çıkması açısından önem arz etmektedir. Anaokullarından başlayarak, tüm okullarda verilecek kültür mirası eğitimleri, yerelde bir bilinç oluşturulması ve kültür varlıklarının korunmasında sürdürülebilir modeller oluşturulabilmesi açısından yaygınlaştırılması gereken bir yöntemdir.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. (2007). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: YEM Kitabevi.
- Aktekin, S. (2010). Kültürel, Doğal ve Tarihsel Mirasın Korunması ve Topluma Mal Edilmesi: İngiltere ve Türkiye Örnekleri. *Türk Yurdu Dergisi*, 270, ss. 52-58.
- Akurgal, E. (1998). *Türkiye'nin Kültür Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki Önemi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Alkış, S., Oğuzoğlu, Y. (2005). İlköğretim Öğrencilerinin Tarihi Çevre Bilgisinin Değerlendirilmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVIII (1), ss.23-46.
- Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Aygün, H. M. (2011). Kültürel mirası korumada katılımcılık. *Vakaflar Dergisi*, 35, ss. 191- 213.
- Çaha, Ö., Çaylak, A., Tutar, H. (2013). *Traz Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili*. Ankara: Serka Kalkınma Ajansı.
- Doğan, İ. (2000). *Sivil Toplum*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2002). *Sivil Toplum*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Dönmez, C., Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel Miras Eğitiminin Öğrencilerin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Tutumlarına Etkisi, *Elementary Education Online*, 13(2), ss. 425-442.

Gönel, A. (1998). *Önde Gelen STK'lar Araştırma Raporu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Gümüş, K. (2004). *Yakın Tarihimizde STK Hareketinin Gelişimi ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlişkisi*. İstanbul: STK Eğitim ve Araştırma Birimi Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları.

Habermans, J. (1999). *Kamusallığın Dönüşümü* (T. Bora, M. Sancar, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hersek, C. M. (2001). Ülkemizde Doğal ve Kültürel Mirasımızı Korumak Üzere Oluşturulmuş Kamu Kurumları İle Gönüllü Sivil Toplum Kuruluşlarının Organizasyon, Yetki ve Sorunları Hakkında Çözüm Önerileri. H. Sezgin (Ed.), *TAÇ Vakfı'nın 25. Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras* içinde (ss. 231-236). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

Keane, J., (1994). *Demokrasi ve Sivil Toplum* (N. Erdoğan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Öz, A. K., Güner, S. (2007). *Avrupa Birliği Kültür Mevzuatı (16. 40), AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi Cilt: 1*. İstanbul: Senkron Reklam ve Matbaacılık.

Özan, M. B., Polat, H., Şener, G. (2015). Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitimdeki Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), ss. 59-70.

Özcan, Ö. (2010). Cumhuriyet Sonrası Türk Müzeciliği Hakkında Notlar. *Türk Yurdu Dergisi*, 30 (270), ss. 30-34.

Stone, P. (2004). Introduction: Education and the historic environment into the twenty-first century. In D. Henson, P. Stone & M. Corbishley (Eds.), *Education and Historic Environment* (pp. 1- 10). New York: Routledge.

Şahin, A. S., Güner, S. (2006). Kültürel Miras Koruması ve Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, ss. 548-555.

Şirin, H. (2011). Eğitimin Etki Alanında Sivil Toplum ve Kültürel Değişim. 8. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmalar Kongresi Bildirileri*, Ankara, ss. 739-753.

T.C. Çevre Bakanlığı, (1995), Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), T.C. Çevre Bakanlığı.

Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 29, ss. 387-401.

Taşcı, G. B., Gökmen, H. (2015). Türkiye'de Yapılan Çocuk-Mimarlık Çalışmalarının Literatür Eşliğinde Değerlendirilmesi. *Mimarlık Dergisi*, 381, ss. 65-68.

Türkoğlu, İ. (2020). Sürdürülebilir Kalkınmada Kültür Mirasının Yeri ve Önemi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (TÜEFD)*, 10 (20), ss. 118- 143.

Uçankuş, H. T. (2000). *Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yücel, E. (2006). Kültür Varlıklarından Korumacılık ve Türkiye Gerçeği. *Yapı Dergisi*, 294, ss. 112-116.

Elektronik Kaynaklar

Avrupa Birliği (Kültür Mirası)

Erişim linki: <https://ec.europa.eu/culture/cultural-heritage> (ET: 09.03.2021)

ÇEKÜL (Vakıf Hakkında)

Erişim linki: <https://www.cekulvakfi.org.tr/hakkimizda> (ET: 09.03.2021)

ÇEKÜL (Kültürel Miras Eğitim Programı)

Erişim linki: <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi>
(ET: 09.03.2021)

Dünya Mirası Gezginleri Derneği (Dernek Hakkında)

Erişim Linki: <https://www.worldheritagetravellers.com/hakkimizda/> (ET: 09.03.2021)

KUMID (Uzmanlar Raporu)

Erişim linki: https://kumid.net/euproject/uzmanlar_raporu.html (ET: 09.03.2021)

Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı (Vakıf Hakkında)

Erişim linki: <https://kulturbilinci.org/tr-tr/hakkimizda> (ET: 09.03.2021)

Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMID)

Erişim Linki: <https://kumid.net/> (ET: 09.03.2021)

Kültürel Mirası Koruma Derneği (Dernek Hakkında)

Erişim Linki: <http://kmdk.org/calisma-alanlarimiz/> (ET: 09.03.2021)

Kültürel Mirası Koruma Derneği (KORU Projesi)

Erişim Linki: <http://www.koruprojesi.org/> (ET: 09.03.2021)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi)

Erişim linki: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> (ET: 09.03.2021)

Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği (TMMOB)

Erişim Linki: <http://www.tmmob.org.tr/> (ET: 09.03.2021)

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme)

Erişim linki: <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> (ET: 09.03.2021)

UNESCO (Dünya Miras Listesi)

Erişim linki: <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnnya-Miras%C4%B1-Listesi> (ET: 09.03.2021)

VEKAM (Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi)

Erişim Linki: <https://vekam.ku.edu.tr/> (ET: 09.03.2021)

VEKAM (Çocuklar için Kültürel Miras Projesi)

Erişim Linki: <https://vekam.ku.edu.tr/vekam/projeler/devam-eden-projeler/cocuklar-icin-kulturel-miras-projesi/> (ET: 09.03.2021)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (Teftiş Kurulu Başkanlığı)

Erişim Linki: <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?85AE7D17D2FDA62032E4245944E27BFB>
(ET: 09.03.2021)

Kültürel Mirası Katılımcı Koruma Modeli Projesi

Erişim Linki: <https://www.arkeologlarderregist.org/projeler-detay.php?id=4> (ET: 09.03.2021)